

Procedurer for livsfremstilling: Sankt Thérèse af Lisieux og Den Lille Vej

ANDREAS BANDAK¹

ENGLISH SUMMARY: *The central empirical focus of this article is the French patron saint Saint Thérèse of Lisieux (1873–1897), also known as Thérèse of the Child Jesus, one of the most popular saints in today's Catholic landscape, who stands as an embodiment of an ideal of simple, childlike faith and surrender to Jesus. In 2018 Saint Thérèse's relics toured the Nordic countries, including Denmark as a central location. The article examines how Thérèse's life was mobilized both as a source of inspiration and as a means of constructing a particular Catholic historical connection to Denmark. Drawing on Jerome Bruner's understanding that biography can function as a procedure for life-making, the article investigates how particular lives are mobilized to frame ordinary lives, and what it means to follow an example. It thus explores the power of examples and their role and significance in religious lifeworlds. One of the central arguments is that the example sets a world in motion, and that life and narrative not merely build on one another but mutually shape each other. More specifically, the article examines how procedures of life-making produce biographical possibilities that, in a Catholic minority context such as the Danish one, frame history not only as what has been but also as what may come, even when it is not yet visible.*

DANSK RESUME: *Det centrale empiriske omdrejningspunkt for denne artikel er den franske skytshelgen Sankt Thérèse af Lisieux (1873-1897), også betegnet som Thérèse Jesusbarnet, en af de mest populære helgener i dagens katolske landskab, der står som en kropsliggørelse af et ideal om en simpel og barnlig tro og overgivelse til Jesus. I 2018 var Sankt Thérèses relikvier på pilgrimsfærd rundt i Norden med afsæt i Danmark. Artiklen undersøger, hvordan Thérèses liv blev mobiliseret som kilde til inspiration,*

¹ Forfatteren vil gerne udtrykke sin tak til dette temanummers redaktører for afholdelse af workshop og for feedback og processtyring for udgivelsen. Tak også til den anonyme reviewer og gode kollegaer for sparring og inspiration i tilblivelsen af artiklen. I særdeleshed rettes en tak til Simon Stjernholm, Bjørn Thomassen og Astrid Krabbe Trolle. Artiklen knytter sig til arbejde i regi af forskningsprojektet Den Katolske Etik og De Globale Moderniteters Ånd finansieret af Velux Fonden (ref. 34999).

men også konstruktion af en særlig katolsk historisk forbindelse til Danmark. Med afsæt i Jerome Bruners forståelse af, at biografien kan fungere som en procedure for livsfremstilling, undersøger artiklen spørgsmål om hvordan særlige liv mobiliseres til at rammesætte normale liv, og hvad det vil sige at følge et eksempel. Artiklen udforsker hermed betydningen af eksemplets magt og rolle i religiøse livsverdener. Et af de centrale argumenter er her, at eksemplet sætter en verden i bevægelse, og at liv og fortælling ikke kun bygger på hinanden, men at de gensidigt modellerer hinanden. Artiklen undersøger mere specifikt, hvordan procedurerne for livsfremstilling producerer biografiske muligheder, der i en katolsk minoritetskontekst rammesætter historien ikke kun som det, der har været, men også det, der kan komme, selvom det endnu ikke er synligt.

KEYWORDS: *Catholicism; Saint Thérèse of Lisieux; biography; saints; exemplarity*

Introduktion

Sammenhængen mellem liv og fortælling har altid været intrikat. Livet er ikke reducerbart til en fortælling, men det er omvendt ganske vanskeligt ikke at forstå livet ud fra centrale fortællinger, som vi indplacerer os selv i. Vi er med andre ord viklet ind i fortællinger, som vi spejler os i, og som fungerer som rettesnor for livsførelse, eller det modsatte, som kontrastfyldte modsætninger, som vi ikke ønsker at skulle forstå os selv ud fra. De fortællinger, vi fortæller, deler og cirkulerer guider og rammesætter så at sige vores livsmuligheder. De guider vores handlinger, de former vores adfærd, og de giver form og tekstur til, hvordan vi i det hele taget kan forestille os livet. Der er indlysende mange forskellige måder at fortælle på, og mange forskellige fortællinger at fortælle, men særligt centralt står selvbiografien som genre. Både selvbiografien, skrevet og fortalt af protagonisten selv, og biografien, fortalt af andre, sælger stort på dagens marked (Possing 2015). Biografiens betydningen er mærkbar både inden for populærkultur, inden for politik, sport, og blandt religiøse og spirituelle ledere. Liv sælger. Ikke nødvendigvis alle liv, men i hvert fald de særlige liv, der menes at kunne reflektere og inspirere andre til at se deres liv i lyset af disse.

Dette rejser spørgsmål om hvordan sådanne liv fortælles, spørgsmål om eksemplaritet, og om hvilke former for spejling, der søges og faciliteres gennem den biografiske genre. De biograferede angiver med andre ord muligheder for at andres liv kan gives en fortolkningsmæssig retning. Socialpsykologen Jerome Bruner (2004, 692) har formuleret en vigtig indsigt om selvbiografien, navnlig: "autobiography (formal and informal) should be viewed as a set of procedures for 'life making'." Selvbiografien fungerer som en form for anvisning til, hvordan livet kan gøres, fremstilles og tænkes. Og som sådan er optagetheden af de særlige liv interessant at undersøge for at forstå, hvilke opfattelser af historien, der aktiveres, og hvilke ideer om menneskelig agens, der træder frem i forskellige historiske konfigurationer. I denne artikel anvender jeg Simon Colemans (2011) begreb om *historiopraxy* til at folde dette ud, en tilgang som Coleman benytter til at forstå karismatiske kristnes historiebrug i Sverige, men som tager sig anderledes ud i en dansk katolsk kontekst. Arbejdet med at forstå, hvordan

historie praktiseres gennem aktivering af biografiske fremstillinger, hjælper os til at forstå, hvordan og hvorfor særlige historiseringer af liv giver en fornemmelse for handlekraft for den katolske lægperson, at historien selv i en katolsk set relativt øde kontekst som Danmark kan berøres af den større historie.

Denne artikel undersøger sådanne procedurer for livsfremstilling med afsæt i spørgsmål om: hvordan særlige liv mobiliseres til at rammesætte normale liv, og hvad vil det sige at følge et eksempel. Artiklen fortsætter hermed en optagethed, jeg gennem en længere periode har haft af eksemplets magt i det hele taget og herunder for eksemplers rolle i religiøse livsverdener. Hvad mobiliseres gennem eksemplet? Hvad siger eksemplet noget om? Og hvordan kan særlige liv fremhæves og fungere rammesættende for andres liv? Et af de centrale argumenter er her, at eksemplet sætter en verden i bevægelse, og at liv og fortælling ikke kun bygger på hinanden, men at de gensidigt modellerer hinanden (Bandak 2022; se også Bandak & Bille 2013; Bandak & Højer 2015). I denne artikel skubber jeg disse argumenter i en ny retning ved at fokusere mere specifikt på, hvordan procedurerne for livsfremstilling producerer biografiske muligheder, der i en katolsk minoritetskontekst rammesætter historien ikke kun som det, der har været, men også det, der kan komme, selvom det endnu ikke er synligt.

Det centrale empiriske omdrejningspunkt for artiklen vil være den franske skytshelgen Sankt Thérèse of Lisieux (1873–1897), også betegnet som Thérèse Jesusbarnet, en af de mest populære helgener i dagens katolske landskab, der står som en kropsliggørelse af et ideal om en simpel og barnlig tro og overgivelse til Jesus. I 2018 var Sankt Thérèses relikvier på pilgrimsfærd rundt i Norden med deres afsæt i Danmark. Dette gav anledning til messer, processioner med Sankt Thérèses relikvier og præsentationer af Thérèses livshistorie med afsæt i hendes storsælgende selvbiografi *L'Histoire D'Une Âme*, oprindeligt udgivet posthumt i 1898, og også publiceret på dansk efter en revideret fransk udgave fra 1999 under titlen *Mit kald er at elske* (2004). Men ikke nok med det: Også Sankt Thérèses forældres relikvier blev præsenteret på denne rejse, da de kun et par år før i 2015 var levet kanoniseret af Pave Frans som det første ægtepar i katolsk historie. Det var med andre ord hele tre helgener, der var på visit, og dette blev markeret og præsenteret i *Katolsk Orientering*, så også de, der ikke selv måtte have haft muligheden for at være med, kunne genopleve begivenheden gennem fotos, vidnesbyrd og endda en af de centrale prædikener, der blev givet af den engelske John Udris, der var medrejsende præst og ekspert på Thérèses liv.

Fremstillingen af Sankt Thérèse er central for artiklens undersøgelse af eksemplaritet, procedurer for livsfremstilling og biografiske muligheder. Ikke bare Thérèse, men også hendes forældre blev præsenteret som eksemplariske i deres livsførelse. Men herudover blev også det konkrete møde med den enkelte troende fremstillet som særligt og betydningsfuldt. Sankt Thérèse blev her anvendt som et eksempel på et beundringsværdigt liv, der i sin radikale efterfølgelse af Jesus havde en barnlig umiddelbarhed over sig, som alle ville kunne lære af. Hendes eksempel blev med andre ord artikuleret, så det kunne pege på uafsladelig kærlighed til Jesus og ens næste, og på, hvad der blev sat op som katolske kerneværdier, navnlig simpelhed og ydmyghed. Som artiklen vil demonstrere, så blev artikulationen af Sankt Thérèses liv i den danske

kontekst anvendt som en didaktisk skabelon, som kunne inspirere ordinære katolikker i deres eget liv og levnedsførelse. Thérèses eksempel blev her anvendt til at mobilisere en procedure for livsfremstilling, som den enkelte troende ville kunne bære med sig og potentielt komme til en ny selvforståelse i lyset af. I denne katolske bestræbelse lå der et forsøg på at artikulere et særligt liv, som andre kunne modellere deres liv efter. Som vi skal se, så indgår liv, fortælling og berøring som centrale modaliteter i artikulationen af Sankt Thérèses liv, hvor ikke kun fortællingen, men i nok så høj grad hendes jordiske efterladenskaber tog del i en metonymisk konstruktion – ikke blot som et billede eller en fortælling, men som Thérèses direkte nærvær gennem hendes *post mortem* besøg sammen med sine forældre. I denne forstand aktiverede disse forskellige dimensioner alle en bro mellem, hvordan livet er, og hvordan det burde være, hvad religionsantropolog Michael Lambek har betegnet som forholdet mellem 'the ostensible' og 'the subjunctive' (Lambek 2010, 6). Thérèses liv fortsætter så at sige med at rejse og bevæge folk, og det gør det med den rejse, som hendes liv, selvbiografi og relikvier foretager også til steder, som hun i levende live aldrig selv var i direkte berøring med, men som for den troende såvel som den katolske kirke eksemplificerer, hvordan Gud gennem sine helgener kan gribe ind i alle almindelige menneskers liv.

Livsfortælling, biografi og eksemplaritet

Hvis man skulle være af den opfattelse, at det er en ny foreteelse, at liv præsenteres som særligt illustrative eller illuminerende, så tror man fejl. Fra antikken og frem har de særlige liv været genstand for opmærksomhed. Hannah Arendt (1993[1961]) påpeger fx hvordan disse udødelige liv var centrale for, hvad man i antikken anså erindringsværdigt i eftertiden; hvad det var historikerens rolle at beskytte mod glemsel. Denne optagethed af de centrale, magistrale liv blev også videreført i en romersk variant. Cicero er kendt for at se historien som sådan ud fra disse liv med sin doktrin *historia magistra vitae* (Koselleck 2004 [1978], 26–42; Hartog 2015, 73). Dette syn på historien som et arsenal af eksempler, hvorfra læring og visdom kan drages, bevæger sig senere videre i en kristen formulering. Den særlige skæring, som kristendom tilføjer, er dog at give denne pulje af eksempler et midtpunkt (Brown 1983). Jesus bliver så at sige eksemplet over alle andre eksempler, et eksempel til efterfølgelse og efterlignelse, men også et eksempel, der samtidig overgår alle andre og er umuligt at følge til fulde. I den berømte tyske begrebshistoriker Reinhart Kosellecks udlægning, varer denne figur om historien som den store læremester ved op til moderniteten. Her udfordres denne opfattelse og en større skepsis rejser sig i relation til, hvad det overhovedet er muligt at tage med fra historien. Fokus rettes i stedet mod begivenheder og ideen om historien som en proces. Samtidig er det åbenlyst, at moderniteten ikke er i stand til at rense dyrkelsen af de særlige liv bort, men at de indtræder i nye kontekster og til tider også med andre formål. Nye ideer om rollemodellen som formuleret af John Merton kan således ikke tænkes uden deres historiske forløbere i den kristne helgenhistorie (Bandak & Thomassen, in press). Helgenfiguren angiver her historiske muligheder, der ikke kun hører fortiden til, men som kan aktiveres også i en dansk kontekst, der

ellers traditionelt opfattes som relativt rensset netop for den slags. Helgener og deres liv kan netop ses som en tradition, der både angiver biografiske muligheder, men gennem en beskrivelse, der fremskriver det ikke blot særlige, men sågar hellige ved den beskrevne person. Helgenens liv skrives derfor som en *hagiografi*, der selv ved ordinære liv, rammesætter dette som markant, mirakuløst og mærket af det guddommelige. Og ved berøring med disse liv kan andre også opnå en fornemmelse for historiens vingesus, og en fornemmelse af at være en del af en levende tradition.

I den kristne tradition ses fremstillingen af de særlige liv ofte i samlinger af tekster om helgeners liv. Tilsvarende så bliver helgenens liv også givet form gennem deres ikoner, der kondenserer og giver nærhed til og fortrolighed med helgenens særpræg, herunder ofte deres død, eller centrale elementer fra deres fortælling. Disse kondensater af liv er i en kristen tradition blevet kaldt for *exempla* (pluralis) eller *exemplum* (singularis). Disse klassiske korte livsberetninger om helgenerne har ofte fundet vej ind i prædikener, der kan aktivere disse beretninger til at give liv og kød til abstrakte idealer og værdier (Mosher 1911). Helgenens liv er samtidig materialiseret gennem deres relikvier, eller gennem ikoner og materielle artefakter, der afbilleder dem. I en katolsk tradition kommer dette til udtryk også på bedekort med en kort fortælling om helgenens liv og særlige bønner knyttet til dem, i kalendere, der har specifikke helgener knyttet til hver dag i året, i rosenkranse med tilhørende medaljoner med en særskilt helgen. Helgenens liv kan derfor berøre den enkelte på ganske forskellige måder i alt fra fortælling til materiel form.

I denne katolske indramning er der tale om en generel didaktik, hvor disse særlige liv kan berøre den troende, og hvor den troende i relationen til helgenen både kan finde et forbillede, men også en forbeder, der har en særlig adgang til at røre den almægtiges hænder (Brown 1982; Kieckhefer 1988; Kleinberg 1992; Bartlett 2013). Gennem bøn og livshistorien for den enkelte helgen kan der med andre ord opdyrkes et særligt forhold, hvor den troende og helgenens liv gensidigt berører hinanden. Ideen om at helgenen kan se og relatere til den troendes egen situation er hermed konstituerende for en konkret form for arbejde med og på selvet, der konstitueres relationelt i forhold til den betydningsfulde anden, som det er muligt at identificere sig med (Geary 1994; McBrien 2001; Mayblin 2014). Helgenens livshistorie er på denne måde en procedure for livsfremstilling og for kultivering af særlige karaktertræk, hvorfor deres liv kan aktiveres i kirke, hverdag og krise. Helgenen kan i sin rolle som både forbeder og forbillede hermed muliggøre både stedfortrædende forbøn, opmuntring og trøst i den situation, den troende befinder sig i, men også en spejling og udfordring, der kan anvise en vej gennem et oplevet mørke, eller en særlige attråværdige dyder eller værdier, der er værd at aspirere mod.

Historikeren Catherine Sanok (2007) har beskrevet, hvordan brugen af exempla har haft en stor betydning historisk, hvor de i middelalderen tillod ikke-læsende troende at kunne møde modeller for både kontemplation og sammenligning. Meget af den kristne, moralske karakterdannelse har med andre ord fungeret sted gennem dette kendskab til og læring af livshistorier, *vitae*, der kunne tjene som konkrete modeller og illustrationer af mere abstrakte idealer (se også Koselleck 2004 [1978]; Brown 1982;

Hartog 2015 [2003]; Bandak 2022). Disse modeller tillod og tillader stadig en sanselig modellering af den troendes karakter, de fungerer hermed som beskrevet af Birgit Meyer som del af en større æstetik (cf. Meyer 2008). Som påpeget i Eric Auerbachs (2003 [1953]) indflydelsesrige arbejde opererer kristendom i vid udstrækning på basis af typologisk tænkning, altså et arsenal af karakterer, der tillader den troende selv at se og udfylde sin rolle i den guddommelige fortælling ud fra en ide om at være udvalgt, mere end at det skulle være en selvvalgt vej eller beslutning. Helgener peger her med deres liv på en særlig måde at leve i verden på, og deres liv fortæller og muliggør forskellige former for refleksion og efterfølgelse, der kan rejse igennem både kirkens officielle læring, men også ved siden af den i mere uformelle og intime kontekster.

Michael Lambek har mere overordnet reflekteret over, hvordan ikke bare biografien som genre, men liv som sådan tjener som en fortolkningsmæssig ramme for andre liv (2014, se også 2025). Vi lever vores liv i forhold til andre, levende såvel som døde, der guider os til at forstå os selv. For Lambek (2010) gælder dette en mere generel orientering, hvor etik er en del af den normale eller ordinære eksistens og praksis. Denne praktiske forståelse af etik kan også ses gennem den måde, mennesket kommer til sig selv *via* andre. Betydningen af dette *via* er interessant at opholde sig ved. 'Via' kan selvsagt forstås som det, at noget går *gennem* noget andet. Men der er dog også en signifikant etymologisk pointe at udfolde, da *via* fra sin oprindelse i latin peger på en vej, sti eller spor. På fransk er *via* dog koblet til livet selv. Vej og liv kan hermed kobles, de må relateres (Bandak, in press). Denne indsigt formulerer den franske tænker Michel Serres (2018, 116–117) ved at sige, at der ikke er noget liv uden veje: *sine via non vita*. Der skabes spor og veje for vores liv i spejlingen med andres, lige såvel som i fejlslagne forsøg på at følge i andres fodspor (se også James 1982 [1902], 339; Zagzebski 2017; Lear 2022). Der foregår med andre ord et vigtigt stykke kulturelt og religiøst arbejde i at sammenligne sig selv med andre og i at fortolke sig selv i lyset af denne sammenligning.

I arbejdet med katolikker i en amerikansk kontekst har Robert Orsi formuleret en vigtig indsigt om det kulturelle arbejde, der pågår omkring fortælling og fortolkning. Han skriver (1996, 140): "All narrative, oral and written, is an invitation to interpretation; meaning is not so much contained *in* narrative practices as it is worked toward through them, in relationships between people." Denne invitation til fortolkning peger på det forhold, at vi har behov for en udvidet forståelse af, hvad fortolkning implicerer. Lambek (2014, 499) supplerer denne forståelse af fortolkning, når han skriver:

I understand interpretation as an activity rather than a product and as a rather more substantial, active, and embodied practice than anthropologists usually have done. Conversely, I see living a life as a matter of interpretation. Interpretations of other texts, scripts, characters, figures, roles, and living persons are necessary to the lives we live and become interpretations of our own lives in the act of living them.

Disse invitationer til fortolkning rummer et mere generøst syn på biografien og det at leve et liv i relation til andre. Livsfremstillingen og de procedurer, der er medskabende for den, skabes i relationen til andre, i forhold til hvem, vi modellerer og former vores karakter, fortælling og liv (se også Carrithers 1994). Fortællingen om helgenens liv er

med andre ord en invitation til fortolkning, men også en relation, hvor hagiografi og biografi kan mødes, hvor den troende og helgenens liv kommer i gensidig berøring. Med denne indramning kan vi nu vende os mod Sankt Thérèse og hendes livshistorie.

At læse med Sankt Thérèse i en dansk kontekst: Den Lille Blomst og Den lille Vej

Før vi kommer til Sankt Thérèses besøg, er det vigtigt først at forstå den danske kontekst, hvor katolicisme indtager en minoritetsposition, og derpå hvor central Thérèses selvbiografi og livshistorie er i det globale katolske landskab. Katolicisme og katolikker fylder traditionelt ikke meget i det danske landskab. I forhold til antal er der officielt omkring 50.000 katolikker, men med migration til Danmark fra Polen, Ukraine, Filippinerne, Latinamerika er det reelle antal væsentligt højere (se fx Brixtofte Petersen 2025; Krabbe Trolle 2025). Læg dertil arbejdsmigration, hvor store anlægsprojekter som eksempelvis metroen i hovedstaden i vid udstrækning har været forestået af arbejdskraft fra Italien og Polen, altså folk, der kommer fra katolske majoritetslande, men som ikke nødvendigvis knytter til ved den katolske kirke i Danmark. Kontemporær katolicisme i Danmark er forskningsmæssigt ganske underbelyst med Yvonne Maria Werners (2005) arbejde som en undtagelse. Det er først nyligt, at der er kommet et fokus på katolikker og katolsk praksis, omend dette stadig er i sin spæde vorden.² Dette er slående, da den forskning såvel som den offentlige opmærksomhed, der rettes mod islam og muslimer er endog ganske betragtelig, selvom antallet ikke nødvendigvis er så meget større end, hvad der gør sig gældende for katolikker. Dette betegner en situation, hvor katolikker og katolicisme i en dansk offentlighed er gået fra at være den signifikante anden for et par årtier siden, måske endda den store fjende til flertallets protestantiske tilhørsforhold, til netop at være blevet afløst af islam og muslimer. Med andre ord er det rum, som katolicismen optræder i, markeret ganske anderledes i dag end tidligere, hvor der er en vis nysgerrighed og også inspiration ind i det folkekirkelige felt i relation til anvendelse af lystænding og pilgrimsvandring, der tidligere ville have været forbundet med katolsk praksis. I offentligheden fylder valg af en ny pave eller dårlige sager om misbrug af magt og embede i forhold til sager vedrørende børn og mindreårige. Sidstnævnte oftest med reference til tragiske sager fra kontekster udover den danske. Hvor forskningen i katolicisme således i en dansk kontekst står som en åben invitation, har der i en nordisk og særlig norsk kontekst været forskning i emnet, herunder også omkring migranter og migrantkristne (se fx Martikainen 2016; Erdal & Larssen 2024).

² Jeg vil her henvise til forskningsprojektet "The Catholic Ethic and the Spirit of Global Modernities", ledet af Bjørn Thomassen med deltagelse af Astrid Krabbe Trolle, Michael Brixtofte Petersen, Maja Balle og undertegnede. I dette projekt, der løb fra 2021–2026, var omdrejningspunktet netop en kortlægning af katolicismens globale ansigt i en dansk, samtidig kontekst, hvor der var særskilt fokus på nigerianske, filippinske, polske, latinamerikanske, og syriske og libanesiske katolikker.

Med den danske kontekst kort skitseret kan vi nu vende os mod Sankt Thérèse og hendes livshistorie. Livshistorien er velkendt i den globale katolske kirke, hvor hun er en populær helgen i alt fra Frankrig til Libanon og Syrien til USA. Thérèse er selvsagt ikke den eneste populære helgen, men hun figurerer prominent blandt figurer som Padre Pio, Pave Johannes Paul II, Moder Teresa af Calcutta, og mere nylige personer som Carlo Acutis (se fx Alpion 2020; Norget 2021; Forlenza 2025). Appellen ved Thérèse kommer formentlig fra den simple og lettilgængelig fortælling om kærlighed til Jesus, der følges af et liv, der søger ham i de små ting. Marie Françoise Thérèse Martin blev født den 2. januar 1873 i Alençon i det nordlige Frankrig, og hun døde af tuberkulose den 30. september 1897, på infirmeriet i karmeliterklosteret Carmel af Lisieux, hvor hun tidligt var indtrådt i nonneordenen. Gennem hendes korte liv, men endnu mere fremtrædende efter, blev Thérèse en inspiration for hendes samtid i sin kærlighed til Jesus, og med den simpelhed i troen, som hun overgav sit liv til ham med. Thérèse boede i klosteret fra sine tidlige teenageår, og var derfor ikke kendt uden for klostrets mure på nær af sin familie og nærmeste. Det var derfor i høj grad hendes livsberetning, som var med til at gøre hende kendt. Og grunden til at den blev nedfældet, var Thérèses søster Céline Martin, også kendt som Søster Geneviève af det Hellige Ansigt. Céline havde en hel central rolle at spille, da det var hende, der nødede Thérèse til at skrive sin selvbiografi, men også da det var hende, der siden promoverede den og hendes liv uden for klosteret. Sophia L. Deboick (2011) har argumenteret for, at den visuelle konstruktion af Thérèses identitet som person og helgen i overvejende grad skyldtes Céline, der dokumenterede sin søsters liv, herunder også med et kamera, der indfangede og forevigede Thérèse i forskellige situationer i klosteret. Disse fotos blev også kilder for de ikoner, der blev lavet og kom til at cirkulere, og som var med til at udbrede kendskabet til Thérèse, den unge pige og kvinde med et blik, der både forekom uskyldigt og standhaftigt, som syntes at kunne se den enkelte og samtidig være rettet mod Gud. Denne medkonstruktion er central at forstå også for den meget hurtige udbredelse af og popularitet som Thérèse opnåede. Men denne konstruktion er som vi skal se også central i tilblivelsen af Thérèses biografi.

I dag kan Thérèses livshistorie findes i et væld af forskellige formater. Den kan findes på DVD'er, der cirkulerer, på internettet, i skrevne versioner, i form af hendes ikon, og mest lysende i form af hendes skrevne selvbiografi. I de forskellige varianter, der cirkulerer peges der på hendes populære kaldenavne, 'Thérèse Jesusbarnet' eller den 'Lille Blomst'. Disse to billeder af henholdsvis barnet og den lille blomst peger på Sankt Thérèse som anvisende en lille vej. I forordet til den engelske 2001 udgave af hendes selvbiografi betegner Patrick Ahern det, Thérèse anviser som (xviii): "Her little way of spiritual childhood." Det, der er småt, får her tildelt stor betydning: den lille blomst, den lille vej, barnet. Thérèses selvbiografi er en af de mest solgte religiøse bøger siden den først blev udgivet på fransk i 1898. Den første engelske oversættelse kom i 1912 med titlen *The Story of a Soul. The Autobiography of Thérèse of Lisieux* og med den begyndte hendes rejse uden for Frankrigs grænser for alvor. Selvbiografien er som antydnet ovenfor dog også udtryk for en konstruktion og konstellation af tekster, der er skrevet af Thérèse, men stilet til forskellige personer og siden bragt sammen under

samme titel af Thérèses ældste søster Marie-Louise, der i klosteret gik under navnet Søster Marie af Jesu Hjerter (for kritiske udlægninger se Nevin 2006; 2013). Bag den tilsyneladende simpelhed er der med andre ord en mere kompleks fortælling, hvilket også gengives i forordet af David Vincent Nielsen (2004) til den danske udgave.

Selvbiografiens popularitet var dog ikke til at tage fejl af, og den katolske kirke gik hurtigt frem, så Thérèse blev saligkåret i 1923 og kort efter også kanoniseret i 1925. Dette gav bogen yderligere momentum, og dens fortsatte relevans blev stadfæstet, da Pave Johannes Paul II i 1997 valgte at give Thérèse titlen Kirkelærer på linje med Augustin, Thomas Aquinas, Thomas à Kempis og Teresa af Avila. En meget større anerkendelse af betydning for hendes selvbiografi er svært tænkelig inden for den katolske kirkes officielle system. Selvbiografien er i dag oversat til over halvtreds sprog. Herudover så er der blevet skrevet et enormt antal biografier om Thérèse, ifølge Rebekah Lamb (2020) eksisterer der nu mere end 900 biografier skrevet om hende. Hendes liv har altså haft et stort aftryk på megen populærkatolicisme, men også blandt kirkens folk og lærde.

I sin selvbiografi beskriver Thérèse i et ganske simpelt sprog hendes kærlighed til Jesus og hendes vej til at lære at overgive sig totalt til ham i alle ting. At sproget er simpelt, betyder ikke, at hun ikke gør brug af et stærke følelsesmæssige tilkendegivelser for denne kærlighed og overgivelse til Jesus; nærmere er bogen fyldt med patos og længsel, der til tider forekommer nærmest erotisk. Simpeltheden består i den uforbeholdne og barnlige tilgang til troen. Det er en barnets umiddelbare overgivelse og tro, som Thérèse promoverer. Hun gør ikke krav på at være unik, nærmere det modsatte. Hendes fortælling sætter også med ud med en sådan gestus, der ikke fremhæver det grandiose, men det undseelige, som når hun i sin åbning skriver til sin anden søster, Pauline, der er abbedisse under navnet Moder Agnès af Jesus (2004 [1999], 25): "du har bedt mig om frit at skrive hvad jeg kom i *tanker* om, så derfor er det ikke mit liv som sådant jeg vil skrive om, men mine tanker om den nåde Vorherre har villet skænke mig." Denne gestus med at pege væk fra sig selv afspejler en kristen tradition for at se væk fra sig selv og pege på Guds storhed eller Jesu betydning (Marion 2009). Det er ikke et 'liv' som en helgen, men Guds nåde, hun vil beskrive.

Samtidig er bogen fyldt af et billedsprog, der italesætter Thérèse som en lille blomst for en lilje eller rose, vil hun ikke kalde sig, da det er for store og betydningsfulde symboler. Hun vil hellere betegne sig som en tusindfryd eller en viol, altså en mindre blomst, der hurtigt blomstrer og forgår. I sin narrativ peger Thérèse på lidelse og glæde som to figurer, der følger hinanden i svaret på Guds nåde. Hver lille handling bærer en enorm vægt og betydning, også selvom den fulde betydning ikke skulle blive åbenbaret i den troendes egen levetid. Denne selvbiografiens bevægelse mod det små og undseelige skal ikke forveksles med selvudslettelse som sådan. I Thérèses egen overbevisning er hun blandt de udvalgte og velsignede, og hun er forvisset om, at hun en dag vil blive fuldt anerkendt som en helgen. Dette skriver hun selv helt umisforståeligt på siderne i den lille bog. I et af de første kapitler, hvor hun beskriver sine tidlige år, bruger hun følgende formulering:

Han lod mig forstå at min *herlighed* ikke skulle være synlig for menneskers øjne, at den

skulle bestå i at blive en stor *helgen*!!! ... Dette ønske kunne forekomme dumdrigtigt når man tager i betragtning hvor svag og ufuldkommen jeg var og stadig er efter syv års klosterliv, og alligevel nærer jeg stadig den samme dristige tillid til at jeg bliver en stor helgen, for jeg sætter ikke min lid til mine egne fortjenester – dem har jeg *ingen* af – men jeg håber på ham der er dyden og helligheden selv. (Lisieux 2004, 78)

Som dette citat attesterer, så er det ikke en genert fremskrivning af betydning, vi møder hos Thérèse. I de mindste ting findes uendelig betydning, og ved at overgive sig til denne lille vej i overgivelse vil langt større ting muliggøres og ske.

Hendes iver og overbevisning udtrykkes også i en stor vilje til at ville omfavne og møde smerte i fuld forvisning om en fremtidig betydning, en betydning, der først vil blive hende til del efter hendes bortgang og død. For eksempel havde Thérèse et stort ønske om at blive missionær til fremmede lande og forkynde om Jesus, et ønske som blev umuliggjort af hendes konstant udfordrede helbred, der gradvist forværredes i klostret og gjorde en sådan plan urealistisk. Samtidig så forblev håbet og forvisningen om at hendes liv skulle få en betydning også uden for klostret uanfægtet; at hendes lille vej og barnlige tro skulle få betydning. Hvor hun måske ikke selv i levende live blev missionær, så er hun senere blevet skytshelgen for missionærer, som i katolsk forståelse står under hendes beskyttelse.

Thérèses kærlighed til Jesus var modelleret på andre betydningsfulde kristne kæmper. En kraftig inspiration var Thomas à Kempis' berømte bog *Imitatio Christi*, der pegede Thérèse i retning af, hvad hun betegner som syndere og fortabte sjæle, hvor hun så sin egen rolle som forbeder. Med andre ord var bøn for andre central for Thérèse, en barnets bøn. Denne barnets lille vej udtrykker hun selv sådan i værket: "På den måde behøver jeg slet ikke blive større, jeg skal tværtimod blive ved med at være *lille*, jeg skal blive mindre og mindre" (Lisieux 2004, 198). Ved at pege på andre helgener og berømte kristne skikkelser som Paulus, Augustin, Teresa af Avila, Johannes af korset, Frans af Assisi og Maria Magdalene tildeler Thérèse sig en plads blandt dem, men ud fra hendes mindre betydning i forhold til disse kæmper. Hun vil holde sig til sin trofasthed og udholdenhed på sin lille vej, hvor bønner for hende er hendes særlige styrke: "Åh, det er virkelig bønner og offeret som er hele min styrke, det er de uovervindelige våben Jesus har givet mig" (Lisieux 2004, 231).

Thérèse betegner hermed et liv i kærlighed og overgivelse til Kristus, og det helt til afslutningen. Og denne afslutning skulle komme tidligt for Thérèses. Hun blev inficeret med tuberkulose og døde allerede i sine midt-tyvere på Karmeliterklosters infirmeri. Hendes liv kom gennem selvbiografien til at tjene som en procedure for selv-fremstilling, ikke blot for Thérèse, men for katolikker langt, langt ud over klosterets mure. Hendes liv tjener til dato en rolle som spejl, vindue og udfordring for katolikker, der i Thérèses umiddelbare hengivenhed til Jesus ser et eksempel til trøst og efterfølgelse. Og ikke nok med at Thérèses selvbiografi tjener dette formål, hendes relikvier rejser til stadighed ud til nære og fremmede destinationer og sætter aftryk. Og ikke nok med det, Thérèses forældre har også opnået samme status som hende. Som det første ægtepar blev Louis og Zélie Martin begge saligkåret den 19. oktober 2008, hvorved de blev eleveret og kom til at stå som helgener og eksempler på forældre, der i

deres samliv tillod deres barn dette radikale valg. Kanoniseringen af Louis og Zèlie fandt sted syv år senere, da Pave Frans i Vatikanet den 19. oktober 2015 formelt anerkendte begge som helgener. Denne kanonisering var hermed også en anden vigtig baggrund for besøget i Danmark og Norden i 2018, hvor altså hele tre helgener var på pilgrimsfærd i form af deres relikvier. Med andre ord var det ikke kun en af den katolske kirkes mest ærede helgener, der var på tur: Hun var flankeret af sine forældre som eksempler på helligt liv i den moderne verden.

Liv og Prædiken: Historiopraxy og et katolsk vibrerende Nu

Thérèses besøg i Danmark rammesættes illustrativt af *Katolsk Orientering* nummer 14 udgivet den 30. november 2018. Forsiden beskriver, hvordan de tre helgener har været på visit i Danmark som led i en femogfyrre dages rundtur i Norden fra 28. september til 12. november 2018. Der er rubrikker for forskellige artikler omkring besøget flankeret af fotos af Thérèses kiste med relikvier, der bæres af i procession, af relikvierne, der velsignes af Biskop Czeslaw Kozon, og af den medfølgende præst John Udris, der forestod nogle af de centrale prædikener og fremstillinger af Thérèse med forældre. De forskellige elementer peger sammen i retning af en omhyggelig præsentation og opbygning af fortællingen omkring Thérèses liv og dets fortsatte betydning. Prædikenen er især interessant at opholde sig ved, da den på fornem vis viser en katolsk historiepraksis, der lader Thérèse komme til live i en dansk kontekst og dermed hendes betydning blive forankret i det lokale.

John Udris er ikke en hvilken som helt præst. Han er åndelig vejleder på St Mary's College, Oscott, Birmingham, og så har han forfattet flere bøger om Thérèse og opfattes som en af de førende katolske eksperter omkring hende. Med titler som *Holy Daring: The Fearless Trust of St Thérèse of Lisieux* (2004) og med Lynne Muir *The Gift of St Thérèse of Lisieux* (2009) har Udris været med til at brede fortællingen og lærdommen fra Thérèse ud. Og på denne baggrund er han også medrejsende på den nordiske tur, hvor han både holdt foredrag og prædikener med afsæt i hendes liv. En af de centrale prædikener, som Udris holdt, er gengivet i sin helhed i *Katolsk Orientering* nr. 14 fra den 30. november 2018. Og den skal vi nu vende os imod. Udris starter med en fantastisk hook. For nylig sad han og bladrede i Thérèses gamle skolehæfter. Udris var interesseret i om han kunne finde nogle kort, hun havde tegnet, og om Danmark mon ville være at finde blandt disse. Og Udris fandt, hvad han søgte: "Og ved I hvad? Det har hun faktisk og her er det! Hun var 12 år dengang. Og for at det ikke skal være løgn, så er en af tegningerne dateret 6. november 1885 – altså for 133 år siden i denne uge!" Kortet er vedlagt den publicerede version af prædikenen. Et håndtegnet kort over Norden på linjeret papir. Proportionerne er måske ikke helt præcise, men det er uomtvisteligt et kort over Danmark, Norge og Sverige og også med dele af Østersøen optegnet.

Efter denne første geografiske indplacering, laver Udris et nok så prægnant træk. Udris' begejstring kommer nemlig fra at finde Thérèses egen håndskrift beskrive byer i Danmark som København og Aalborg og tilsvarende i Sverige og Norge. Det, som

Udris hermed ekstraherer, er, at denne uindfrie missionsopgave i dag indfries. Udris anvender på dette punkt Thérèses egne ord:

Blandt andet skrev hun:

”Åh! Trods min sygdom ønsker jeg at oplyse vejen for sjælene ligesom profeterne og kirkelærerne. Jeg er kaldet til at være apostel. Jeg ønsker at rejse omkring og forkynde dit navn og plante dit prægtige kors i de ikke-troendes jord. Men O, min Elskede, en enkelt mission er mig ikke nok. Jeg ønsker at forkynde evangeliet samtidig på alle verdens fem kontinenter og de fjerneste øer. Jeg ønsker ikke bare at være missionær i et par år, men fra skabelsen og indtil verdens ende.”

Brødre og søstre, ser I? Hendes drøm er ved at gå i opfyldelse!³

Det, som alle er med til at bevidne, er hermed historie, der finder sted på dansk jord. At Danmark og Norden nu som mange lande før har fået besøg af Thérèse, der stadig forkynder gennem sit liv og med sine jordiske rester, der bevæger sig til de mest afsidesliggende egne af jorden. Dette greb er netop at forstå som en særlig *historiopraxy*. Begrebet er møttet af den prominente engelske religionsantropolog Simon Coleman i en artikel fra 2011, hvor han stiller skarpt på: “the mutual implication of the temporal and the physical, the historical and the biographical, in the lives of charismatic Christians” (Coleman 2011, 428). For de karismatiske kristne i den svenske bevægelse Livets Ord, så balancerer man mellem en indplacering i den store historie, der er Guds, og i den lille, som man selv udfolder i sit eget liv, og her bliver arbejdet med historie en central form for handlekraft. Coleman ser *historiopraxy* som et begreb, der kan hjælpe til en teoretisk forståelse af, hvordan troende indplacerer sig temporalt i relation til narrative og kropsliggjorte dimensioner af deres verden. Han formulerer selv *historiopraxy* som skabt med det formål: “to indicate how believers attempt to ‘perform’ the relationship between the past and the present (and the future) in a productive sense, not only through narrative accounts but also through embodied forms of worship and mission. Historiopraxy thus echoes but transcends historiography, shifting from ‘mere’ writing into a wider range of practices” (Coleman 2011, 434–435).

Colemans beskrivelse af denne karismatisk kristne brug af historien er centrale, men svarer dog ikke direkte til en katolsk historiebrug. Den karismatiske historiebrug betoner nuets centralitet, *right now*, i Colemans formulering, hvor et brud med fortiden ofte ses som ufravigeligt (se også Meyer 1998; Engelke 2004). Beslutningen, omvendelsen, handlingen må ske lige nu. Den katolske historiebrug betoner derimod den dybere relation til traditionen, og det, der allerede er sket i fortiden. Når nuet bliver centralt og kommer til at stå og vibrere omkring Thérèse, så er det netop gennem en aktivering af denne dybere historiske forbindelse, som den troende kan blive en del af, mere end selv aktivt at kunne frembringe. Hermed ser vi, at den forståelse som Udris aktiverer med sin prædiken bevæger sig fra det konkrete nu til en dybere historisk indplacering. Selvom Danmark og Norden ikke henhører under katolsk kerneland, så er det stadig inden for Guds overordnede plan og mission, som her allerede blev foregrebet af Thérèse som en blot tolvårig pige. Og som nu med sit konkrete nærvær med

³ Fra *Katolsk Orientering* 44 (14), 2018: 8.

sin kiste og relikvier er her på dette sted. Den historiske aktivering, der her finder sted, aktiverer historien som nærværende, som planlagt og indvarslet og nu fuldbyrdet, ikke blot metaforisk, men metonymisk. Der er ikke bare tale om en symbolsk markering af Thérèses liv og nærvær, men en direkte tangibel forbindelse med hendes liv, fortælling og relikvier lige nu på dette sted (Lakoff og Johnson 2005 [1980]; Bielo 2017). Kisten og relikvierne udtrykker netop denne metonymiske forbindelse; nuet vibrerer opfyldt af historien, af Thérèses liv og nærvær.

Udris aktiverer selv betydningen af relikviernes tilstedeværelse. Men han anvender også Pave Frans og hans skrivelse fra tidligere samme år om hellighed i dagens verden, *Gaudete et exsultate* (Pave Frans 2018). Udris citerer skriftet: "Enhver helgen er en mission planlagt af Faderen til på et bestemt historisk tidspunkt at genspejle og inkarnere et aspekt af Evangeliet." Og fortsætter derpå: "Hvilket aspekt viser denne helgen, som nu er i vor midte, os?" Udris aktiverer herefter centrale dele af Thérèses liv og lektie ved at berette om et møde med en lille pige på en fem-seks år i sit tidligere virke i et engelsk sogn. Pigen kundgjorde troskyldigt, da han mødte hende, om han da ikke kunne se, at hun var en lille prinsesse. Denne umiddelbarhed får Udris til at spejle dette barns indstilling med Thérèses og det budskab, hun som helgen indkapsler og kropsliggør. Barnet lever i nuet. Og det lever i tillid. Dette muliggør, at Udris kan lave en kobling direkte til tilhøreren: "Du kan blive den helgen, Gud drømte om, da Han tænkte dig og i kærlighed bragte dig til live. Du er Guds barn og du er derfor af kongeslægt. Du er i sandhed en prins eller prinsesse, Guds dyrebare søn eller datter." Historien kan med andre ord tillade tilhøreren selv at gå i Thérèses fodspor, at gå den lille vej.

Prædikenen aktiverer Thérèses betydning, ja, metonymiske forbindelse til dette sted og dette nu. Og de andre vidnesbyrd, der flankerer prædikenen, deler samme budskab: tænk, hvad Danmark og Norden har været vidne til. Her bliver helgenens liv mødt af troende, ja fremstillingen af hendes liv bliver en ramme for selvforståelse og en anvisning af en procedure for selv fremstilling for dem, der var til stede, eller dem, der nu efterfølgende kan læse om besøget.

Konklusion: Exempli Gratia, Katolsk Didaktik og Procedurer for Livsfremstilling

Med sit besøg på dansk jord og med sine femogfyrre dages missionsrejse i Norden fik Sankt Thérèse og hendes forældre mulighed for at fremstille en vej for både den enkelte troende såvel som den troendes familie. Den katolske kirke har på denne måde et behov for at identificere og promovere helgener, der kan tale til folk og de behov, der måtte være i samtiden. Denne aktive promoveringsstrategi blev især iscenesat af Johannes Paul II, der under sit virke kanoniserede lige så mange helgener som hele kirken før ham (Clarke og Claydon 2011). Men i relationen til helgener er det sjældent et spørgsmål blot om antal og mængde. Det er nærmere et spørgsmål om den personlige relation og spejling, der kan kultiveres i den troendes liv. Her udgør arsenalet af

helgener en formidabel didaktisk værktøjskasse. De er legio; men hver har deres særlige domæne, og for den troende kan relationen og ideen om konkret medleven give et historisk anker også i en kontekst som den danske. Eksemplerne er mange, og de inviterer til refleksion, efterfølgelse og til tider også afvisning.

For den konkrete aktivering af Sankt Thérèse og hendes liv, så ser vi, hvordan en af den Katolske Kirkes mest populære helgener kan skabe en fornemmelse for historisk betydning og handlekraft. Det danske 'nu' kan forlenes med dybde og fremtid, som ellers ikke ville være synlig i det katolske landskab. Med Thérèse anvises en vej, hendes lille vej, hvor de små ting får enorm betydning og kan aktiveres, hvor i verden, der er en troende, der anråber hende. Denne knælende bevægelse mod det lille og undseelige, der rummer sin egen storhed, indfanges også i en kommentar af Thomas Griffin (2024) på The National Catholic Register. Titlen på kommentaren er måske meget passende, "Live St. Thérèse's Little Way and Climb to Heaven in God's Arms." I denne kommentar ser vi igen den katolske didaktik aktiveret. Her peges på betydningen af efterligningen og af at følge den lille vej og herigennem at lære kærlighedens lektie på hvert et lille skridt. Thérèses besøg i Danmark og Norden blev hermed forsøgt aktiveret som en historisk begivenhed, der mobiliserer en katolsk historisk opmærksomhed. Helgenens besøg efterlod et mærke, som ihærdigt blev forsøgt fastholdt af Katolsk Orientering gennem en nøje kuratering af vidnesbyrd, oversat prædiken, fotos og kommentarer. Med besøget blev der sat et eksempel. Et eksempel på, at selvom Danmark ikke just er katolsk kerneland, så ser Gud gennem sin skytshelgen for mission stadig i denne retning. Og gennem en aktivering af en historisk bevidsthed om, at Thérèse selv havde haft et ønske om at blive missionær og komme til Danmark, til København og Aalborg. Via Sankt Thérèse og hendes lille vej blev det muligt for troende i en dansk og nordisk kontekst at følge med nok så små skridt, skridt der i deres lidenhed med Thérèses lærdom kunne åbne op for storhed. Denne lille vej kunne med andre ord tillade danske katolikker at finde deres egne fødder i forvisning om at dette nu var historisk forbundet med Thérèse og hendes nærvær, ikke blot metaforisk, men metonymisk, direkte og forbundet gennem tid og rum. Ved at følge dette eksempel ikke blot kunne, men kan troende katolikker i Danmark deltage i en større historisk forbundethed, deltage i en større fortælling om Guds nåde, der via Thérèse også netop her eksemplificeres som en virkelighed. En sådan lille vej peger hermed på en livsform, hvor en historisk forbundethed materialiseres gennem Sankt Thérèse, der med sit liv inviterer til fortolkning, fortælling og selvfremstilling.

LITTERATUR

Alpion, Gëzim

2020 *Mother Teresa: The Saint and Her Nation*, Bloomsbury Academic.

Arendt, Hannah

1993 *Between Past and Future. Eight Exercises in Political Thought*, Penguin Books

[oprindeligt 1961].

Auerbach, Eric

2003 *Mimesis. The Representation of Reality in Western Literature*, Princeton University Press [engelsk 1953, tysk 1946].

Bandak, Andreas

2022 *Exemplary Life: Modelling Sainthood in Christian Syria*, Toronto University Press. <https://doi.org/10.3138/9781487542962>

2026 "Viable Futures: Worlds of Waymaking, Orientation and Discernment", *Ethnos* 91 (3) [in press].

Bandak, Andreas & Bjørn Thomassen

2026 "Exemplarity and the Social: Why We Need Saints", *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*, 31 (5) [in press].

Bandak, Andreas & Lars Højer

2015 *The power of example: anthropological explorations in persuasion, evocation and imitation* (The Journal of the Royal Anthropological Institute Special Issue Book Series), Wiley-Blackwell.

Bandak, Andreas & Mikkel Bille

2013 *Politics of Worship in the Contemporary Middle East: Sainthood in Fragile States*, Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004249226>

Bandak, Andreas & Tom Boylston

2014 "The 'orthodoxy' of Orthodoxy: Moral Imperfection, Correctness, and Deferal in Religious Worlds", *Religion and Society: Advances in Research* 5: 25–46. <https://doi.org/10.3167/arrs.2014.050103>

Bartlett, Robert

2013 *Why Can the Dead Do Such Great Things? Saints and Worshippers from the Martyrs to the Reformation*, Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400848782>

Bielo, James

2018 "Biblical Gardens and the Sensuality of Religious Pedagogy", *Material Religion* 14 (1): 30–54. <https://doi.org/10.1080/17432200.2017.1345099>

Brixtofte Petersen, Michael

2025 "'Biblical Authority and Moral Tensions in a Polish Catholic Migrant Community in Denmark", *Religions* 16 (5). <https://doi.org/10.3390/rel16050583>

Brown, Peter

1982 *The Cult of the Saints. Its Rise and Function in Latin Christianity*, University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226076386.001.0001>

1983 "The Saint as Exemplar in Late Antiquity", *Representations* 1 (2): 1–25. <https://doi.org/10.1525/rep.1983.2.1.99p0002a>

Bruner, Jerome

2004 "Life as Narrative", *Social Research* 71 (3): 691–710.

<https://doi.org/10.1353/sor.2004.0045>

Carrithers, Michael

- 1994 "Stories in the Social and Mental Life of People", in: E.N. Goody, ed., *Social Intelligence and Interaction: Expressions and Implications of the Social Bias in Human Intelligence*, Cambridge University Press: 261–276.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511621710.015>

Clarke, Peter & Tony Claydon

- 2011 *Saints and Sanctity*, Studies in Church History vol. 47, Boydell Press.
<https://doi.org/10.1017/S0424208400000772>

Coleman, Simon

- 2011 "'Right Now!': Historiopraxy and the Embodiment of Charismatic Temporalities", *Ethnos* 76 (4): 426–447. <https://doi.org/10.1080/00141844.2011.580354>

Deboick, Sophia L.

- 2011 "Céline Martin's Images of Thérèse of Lisieux and the Creation of a Modern Saint", in: Peter Clarke & Tony Claydon, eds., *Saints and Sanctity*. Studies in Church History vol. 47, Boydell Press: 376–389.
<https://doi.org/10.1017/S0424208400001091>

Engelke, Matthew

- 2004 "Discontinuity and the Discourse of Conversion", *Journal of Religion in Africa* 34 (1/2): 82–109. <https://doi.org/10.1163/157006604323056732>

Erdal, Marta & Marianne Friisberg Larssen

- 2024 "Fostering togetherness in superdiverse Catholic parishes", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 51 (11): 2999–3019.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2424409>

Forlenza, Rosario

- 2025 "Thriving in modernity: Crisis and mimesis in the life-experiences of Padre Pio and Ernesto De Martino", *History and Anthropology* 36 (2): 217–238.
<https://doi.org/10.1080/02757206.2023.2275785>

Geary, Patrick J.

- 1994 *Living with the Dead in the Middle Ages*, Cornell University Press.
<https://doi.org/10.7591/9781501721632>

Griffin, Thomas

- 2024 "Live St. Thérèse's Little Way and Climb to Heaven in God's Arms," *National Catholic Register*, 1. oktober, <https://www.ncregister.com/commentaries/griffin-living-the-little-way-of-st-therese> (set 24.2.2026).

Hartog, Francois

- 2015 *Regimes of Historicity. Presentism and Experiences of Time*, Columbia University Press [fransk 2003]. <https://doi.org/10.7312/hart16376>

James, William

- 1982 *The Varieties of Religious Experience. A Study in Human Nature*, Penguin Books [oprindeligt 1902].

Kieckhefer, Richard

- 1988 "Imitators of Christ: Sainthood in the Christian Tradition", in: *Sainthood: Its*

Manifestations in World Religions, University of California Press: 1–42.
<https://doi.org/10.1525/9780520352827-002>

Kleinberg, Aviad

1992 *Prophets in their own country. Living saints and the making of sainthood in the later Middle Ages*, University of Chicago Press.

Koselleck, Reinhart

2004 *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*, Colombia University Press [oprindeligt 1985, tysk 1979].

Krabbe Trolle, Astrid

2025 “An Unexpected Dimension of Care Work Feminine Evangelization among Christian Filipinas in Denmark”, in: Peter B. Andersen & Peter Gundelach, eds., *Changing religiosities in the Nordic countries: A complexity perspective*, Brill: 271–282. https://doi.org/10.1163/9789004736818_014

Lakoff, George & Mark Johnson

2005 *Hverdagens Metaforer*, Hans Reitzels Forlag [engelsk 1980].

Lamb, Rebekah

2020 “St Thérèse of Lisieux: A Doctor of the Church for Our Times”, *The St Andrews Foundation, Cardinal Winning Lecture Archive*, https://www.gla.ac.uk/media/Media_766519_smxx.pdf (set. 24.2.2026).

Lambek, Michael

2010 “Introduction”, in: Michael Lambek, ed., *Ordinary ethics: Anthropology, language, and action*, Fordham University Press: 1–36.
<https://doi.org/10.1515/9780823292318-003>

2014 “The interpretation of lives or life as interpretation: Cohabiting with spirits in the Malagasy world”, *American Ethnologist* 41 (3): 491–503.
<https://doi.org/10.1111/amet.12089>

2025 *Cohabiting with Spirits: The Biography of a Marriage in Mayotte*, Toronto University Press. <https://doi.org/10.3138/9781487559632>

Lear, Jonathan

2022 *Imagining the End. Mourning and Ethical Life*, Harvard University Press.
<https://doi.org/10.4159/9780674287471>

Lisieux, Thérèse

2001 *The Autobiography of Saint Thérèse of Lisieux. The Story of a Soul*, Image Books [oprindeligt 1957].

2004 *Mit kald er at elske. Skrifter af Thérèse af Lisieux*, Karmels Forlag [fransk revideret udgave 1999].

Marion, Jean-Luc

2009 “The Invisibility of the Saint”, *Critical Inquiry* 35: 703–710.
<https://doi.org/10.1086/598808>

Martikainen, Tuomas

2016 “Hvorfor studere kristne migranter i Norden?”, in: Anders Aschim, Olav Hovdelien & Helje Kringlebotn Sødal, eds., *Kristne migranter i Norden*, Portal

forlag.

Mayblin, Maya

2014 "People Like Us: Intimacy, Distance, and the Gender of Saints", *Current Anthropology* 55 (S10): 271–280. <https://doi.org/10.1086/678265>

McBrien, R.P.

2001 *Lives of Saints: From Mary and St. Francis to John XXIII and Mother Teresa*, Harper.

Meyer, Birgit

1998 "Make a Complete Break with the Past: Memory and Post-Colonial Modernity in Ghanaian Pentecostalist Discourse", *Journal of Religion in Africa* 28 (3): 316–349. <https://doi.org/10.1163/157006698X00044>

2008 "Introduction: From Imagined Communities to Aesthetic Formations: Religious Mediations, Sensational Forms, and Styles of Binding", in: Idem, ed., *Aesthetic Formations. Media, Religion, and the Senses*, Palgrave Macmillan: 1–29. https://doi.org/10.1057/9780230623248_1

Mosher, J.A.

1911 *The Exemplum in the early Religious and Didactic Literature of England*, Columbia University Press.

Nevin, Thomas R.

2006 *Thérèse of Lisieux: God's Gentle Warrior*, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0195307216.001.0001>

2013 *The Last Years of Saint Therese: Doubt and Darkness, 1895–1897*, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199987665.001.0001>

Norget, Kristin

2021 "Bones, Blood, Wax, and Papal Potencies: Neo-Baroque Relics in Mexico", *Material Religion* 17 (3): 355–380. <https://doi.org/10.1080/17432200.2021.1932401>

Orsi, Robert

1996 *Thank you, St. Jude. Women's Devotion to the Patron Saint of Hopeless Causes*, Yale University Press.

2005 *Between Heaven and Earth: the Religious Worlds People Make and the Scholars Who Study Them*, Princeton University Press.

Pave Frans

2018 "Gaudete et exsultate: Apostolic Exhortation on the call to holiness in today's world." Vatican.va, 19. Marts. https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20180319_gaudete-et-exsultate.html (set 24.2.2026).

Sanok, Catherine

2007 *Her Life Historical. Exemplarity and Female Saints' Lives in Late Medieval England*, University of Pennsylvania Press. <https://doi.org/10.9783/9780812203004>

Serres, Michel

2018 *The Incandescent*, Bloomsbury [fransk 2003].

<https://doi.org/10.5040/9781474297448>

Udris, John

2004 *Holy Daring: The Fearless Trust of St Thérèse of Lisieux*, Gracewing [oprindeligt 1997]

2018 "Thérèse gør Jesus levende for os", *Katolsk Orientering* 44 (14): 8.

Udris, John & Lynne Muir

2009 *The Gift of St Thérèse of Lisieux*, Gracewing.

Werner, Yvonne Maria

2005 *Nordisk Katolicisme. Katolsk Mission og Konversion i Danmark i et Nordisk Perspektiv*, Museum Tusculanum Press.

Zagzebski, Linda

2017 *Exemplarist Moral Theory*, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190655846.001.0001>

Andreas Bandak, lektor, ph.d.

Center for Komparative Kultur Studier, Københavns Universitet